

IAC

MONITORING MISSION

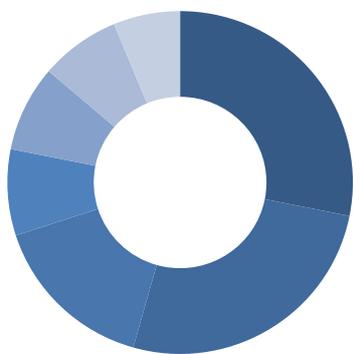
2025

АНАЛІЗ ПОРУШЕНЬ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД ЗА ПЕРШЕ ПІВРІЧЧЯ 2025 РОКУ

ВИПАДКИ ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

В 2025 р. IAC ISHR продовжив проведення моніторингу дотримання права на справедливий суд. Як напрям правозахисної діяльності, моніторинг не лише підвищує прозорість відправлення правосуддя, а стає унікальним інструментом діагностики роботи судової системи. За перше півріччя 2025 року нами було проведено моніторинг 67 засідань і виявлено 140 порушень права на справедливий суд. У межах цієї роботи зафіксовано як характерні тенденції, так і кількісні показники порушень права на справедливий суд.

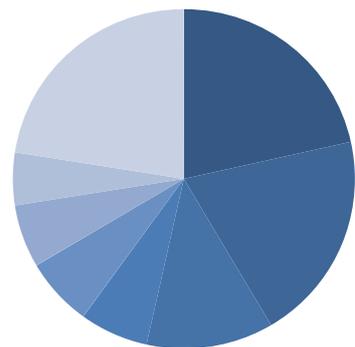
Відсоток засідань, на яких було зафіксоване порушення

- Рівність сторін - 45 % засідань
- Долучення сумнівних доказів - 42 % засідань
- Автоматичне продовження запобіжного заходу - 25 % засідань
- Правова визначеність - 13 % засідань
- Катування або принижуюче гідність ставлення - 13 % засідань
- Принцип безсторонності - 12 % засідань
- Право на повагу до приватного життя - 10 % засідань

Співвідношення зареєстрованих порушень відносно загальної кількості

- Рівність сторін - 21,5 %
- Долучення сумнівних доказів - 20 %
- Автоматичне продовження запобіжного заходу - 12 %
- Правова визначеність - 6,5 %
- Катування або принижуюче гідність ставлення - 6,5 %
- Принцип безсторонності - 6 %
- Право на повагу до приватного життя - 5 %
- Інші 22,5 %

Порівнюючи тенденції першого півріччя 2025 року з попереднім періодом, експерти моніторингової місії IAC ISHR відзначають зміщення акцентів у структурі порушень. Якщо у 2024 році серед найпоширеніших фіксувалися порушення права на захист, автоматичне продовження запобіжного заходу та обмеження доступу до суду, то у 2025 році на перший план вийшли проблеми з дотриманням принципу рівності сторін і включенням «сумнівних» доказів. Водночас порушення, пов'язані з правовою визначеністю, неупередженістю суду та заборонаю катувань, зберігають стабільно високий рівень. Зміна характеру порушень свідчить про поглиблення системних проблем у сфері судочинства, які потребують комплексного реагування. Загальний обсяг часу, проведеного у засіданнях, перевищив 100 годин, що забезпечило належну глибину моніторингу.

ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Порушення рівності сторін

1

- Порушення права на захист.
- Відкладення розгляду/ігнорування клопотань.
- Односторонні процесуальні рішення суду.
- Неоднакове ставлення суду до сторін.
- Обмеження часу на підготовку та виступ.

Долучення «сумнівних» доказів

2

- Використання доказів всупереч принципу «плодів отруєного дерева».
- Долучення доказів, отриманих внаслідок порушення процедури проведення НСРД.
- Долучення матеріалів, які не мають доказового значення, але суттєво збільшують об'єм матеріалів.
- Ненадання стороні можливості оскаржити долучення доказів, які вони вважає «сумнівними».

Автоматичне продовження запобіжного заходу

3

- Ігнорування практики ЄСПЛ щодо принципів застосування та/або продовження запобіжного заходу.
- Використання ідентичних, шаблонних та абстрактних формулювань.
- Відсутність розгляду альтернативного запобіжного заходу.
- Надмірна застава.

Порушення правової визначеності

4

- Неоднакове застосування правил підсудності.
- Нечітке і непередбачуване застосування юридичних норм.
- Некоректне застосування практики ЄСПЛ.

Катування або принижуюче гідність ставлення

5

- Утримання під вартою без належного доступу до медичної допомоги.
- Надмірне тримання під вартою осіб, що потребують медичної допомоги.

Порушення принципів неупередженості та безсторонності

6

- Наявність можливого конфлікту інтересів.
- Невідповідна організація судового процесу.
- Відсутність достатнього обґрунтування рішень.
- Загроза існування зовнішнього тиску чи впливу.

Порушення права на повагу до приватного життя

7

- Втручання в приватне спілкування адвоката та його клієнта.

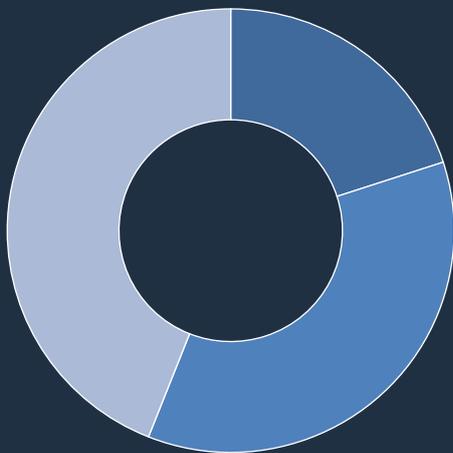
РІВНІСТЬ СТОРІН

Одним із ключових елементів справедливого судового розгляду є забезпечення процесуальної рівності сторін. З метою оцінки дотримання цього принципу у провадженнях, які перебували під моніторингом IAC ISHR, було проаналізовано судову практику ухвалення рішень за клопотаннями сторін — зокрема, частоту їх задоволення або відмови. На основі зібраних даних підготовлено два графіки, що ілюструють відповідну динаміку.

Результати за перше півріччя 2025 року засвідчили суттєвий дисбаланс: клопотання сторони обвинувачення задовольнялися судами більш ніж у чотири рази частіше, ніж клопотання сторони захисту. Така різниця може вказувати на системну проблему з реалізацією принципу змагальності та рівності процесуальних можливостей. Для порівняння, у 2024 році зафіксований розрив між задоволеними клопотаннями сторін був менш вираженим: 27% задоволених клопотань захисту проти 79% — обвинувачення.

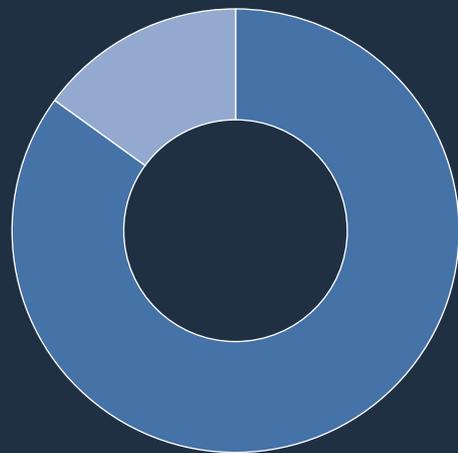
КЛОПОТАННЯ:

ПОДАНО СТОРОНОЮ ЗАХИСТУ - 214

- Задоволено - 42 (20 %)
- Відмовлено – 77 (36 %)
- Залишилось без розгляду на засіданні - 95 (44 %)

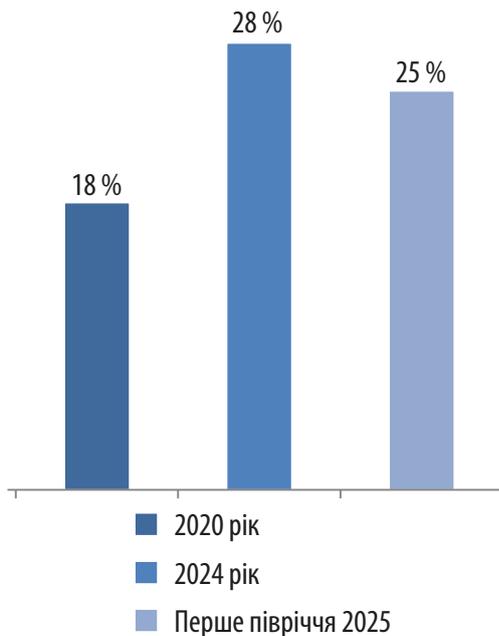
ПОДАНО СТОРОНОЮ ОБВИНУВАЧЕННЯ - 20

- Задоволено - 17 (85 %)
- Відмовлено - 3 (15 %)
- Залишилось без розгляду на засіданні - 0

АВТОМАТИЧНЕ ПРОДОВЖЕННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ

Відсоток зафіксованих випадків автоматичного продовження запобіжного заходу

Що фіксують спостерігачі?

- «обвинувальна» позиція суду
- ідентичність клопотань сторони обвинувачення
- ідентичність ухвал суду
- ігнорування/недостатнє визначення позиції захисту
- ігнорування практики ЄСПЛ та норм ЄКПЛ

Основні особливості цієї негативної тенденції:

- **Системність порушень:** практика має регулярний характер і проявляється у значній кількості проваджень, що вказує на її усталеність.
- **Порушення низки гарантій Конвенції:** зокрема, статті 5 (право на свободу та особисту недоторканність) та статті 6 (право на справедливий суд).
- **Ігнорування індивідуального підходу:** продовження запобіжного заходу часто здійснюється без належного аналізу обґрунтованості ризиків і можливості застосування альтернатив.
- **Втрата судом нейтральності:** у ряді випадків така практика свідчить про процесуальний ухил суду на користь сторони обвинувачення, що підриває принцип змагальності.
- **Загроза незалежності правосуддя:** така модель поведінки може сприяти зміцненню репресивного підходу у кримінальному процесі та знеціненню судового контролю.

Позиція експертів моніторингової місії IAC ISHR

Практика автоматичного продовження запобіжного заходу залишається однією з найстійкіших негативних тенденцій, що спостерігаються протягом останніх років. Її системний характер зумовлює порушення ряду гарантій, передбачених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод — від права на свободу та особисту недоторканність до принципу неупередженості суду. У низці випадків така практика фактично свідчить про втрату судом позиції нейтрального арбітра та процесуальний ухил на користь сторони обвинувачення.

НЕОБҐРУНТОВАНІСТЬ РОЗМІРУ ЗАСТАВИ

Короткий огляд:

Обґрунтованість розміру застави є невід'ємною складовою права на справедливий суд. Вона має гарантувати баланс між цілями кримінального провадження і фінансовими можливостями підозрюваного чи обвинуваченого. Проте, згідно з даними моніторингу IAC ISHR за перше півріччя 2025 року, ця гарантія часто ігнорується судами, що підриває ефективність застави як альтернативи триманню під вартою. Протягом звітного періоду подібні порушення були зафіксовані щонайменше у чотирьох справах.

Основні прояви проблеми:

- **Формальний підхід до визначення розміру застави**
  - Рішення щодо суми приймаються без належного обґрунтування, з ігноруванням індивідуальних обставин справи.
  - Навіть після зниження суми вона часто залишається фактично недосяжною для особи.
- **Неврахування фінансового стану обвинуваченого**
  - Розмір застави призначається без аналізу реальних можливостей її сплати.
  - Суд іноді покладається на припущення про приховані статки, не підкріплені доказами.
- **Зміна суми без зміни обставин**
  - У деяких випадках сума застави навіть збільшується без надання доказів покращення фінансового стану обвинуваченого.
- **Втрата заставою функції альтернативи**
  - Якщо особа не може внести заставу, то запобіжний захід фактично не відрізняється від тримання під вартою.
  - Це суперечить принципам пропорційності та альтернативності, закріпленим у практиці ЄСПЛ.
- **Відірваність розміру застави від персонального ризику**
  - Рішення про суму застави приймаються переважно з урахуванням тяжкості обвинувачення, а не особистих гарантій чи зв'язків особи.

Європейський стандарт (практика ЄСПЛ):

- У справі *Mangouras v. Spain* (§§ 78, 80) Суд підкреслив необхідність урахування:
  - особистості обвинуваченого,
  - його фінансового стану,
  - зв'язків із гарантами.
- У справі *Bluks Savickis v. Latvia* (§ 37) ЄСПЛ зазначив, що суд має з тією ж ретельністю підходити до визначення розміру застави, як і до питання про доцільність тримання під вартою.
- У справі *Istomina v. Ukraine* (§§ 25–26) наголошено, що надмірна заставу, недосяжна для обвинуваченого, нівелює її роль як альтернативи позбавленню волі.

НЕЛЮДСЬКЕ ЧИ ТАКЕ, ЩО ПРИНИЖУЄ ГІДНІСТЬ, ПОВОДЖЕННЯ АБО ПОКАРАННЯ

Кількість порушень, що стосуються нелюдського, або такого,
що принижує гідність поведження або покарання

11% → 11% → 13%

Згідно звіту за 2020 рік

Згідно звіту за 2024 рік

За перше півріччя 2025 року

Загальна характеристика тенденції

Надмірне або необґрунтоване тримання під вартою, а також відсутність належних умов утримання продовжують залишатися серед ключових викликів для дотримання прав людини у кримінальному провадженні. Експерти моніторингової місії IAC ISHR, аналізуючи дані моніторингу, умовно поділяють ситуації, що можуть підпадати під кваліфікацію нелюдського або такого, що принижує гідність, поведження, на дві основні групи:

Ненадання належної медичної допомоги

- Відсутність доступу до базового лікування та медичних спеціалістів у слідчих ізоляторах.
- Ігнорування рішень суду щодо необхідності надання медичної допомоги.
- Утримання під вартою осіб з тяжкими захворюваннями без належного медичного супроводу.

(більше 6% від усіх порушень, зафіксованих спостерігачами IAC ISHR, та більше ніж 13% засідань, на яких проводився моніторинг дотримання права на справедливий суд)

Тривале та необґрунтоване тримання під вартою

- Ігнорування презумпції звільнення з-під варти.
- Відсутність індивідуальної оцінки доцільності продовження тримання.
- Перевага міркувань формального обвинувачення над аналізом ризиків.

(при чому друга група не виділялася нами при підрахунку статистики даної тенденції, але має, на нашу думку, бути врахованою у нарративній частині)

Додаткові фактори, зафіксовані у 2025 році:

У першій половині 2025 року спостерігачі IAC ISHR також неодноразово фіксували додаткові обставини, що можуть розцінюватися як такі, що принижують гідність людини:

- Неналежні умови утримання в СІЗО.
- Відсутність укриттів у СІЗО під час повітряних тривог: ув'язнені змушені залишатися у камерах без можливості убезпечити себе, що створює постійне психологічне напруження і почуття беззахисності.

Моніторинг, як напрям правозахисної діяльності, сприяє підвищенню прозорості процесу судочинства та є засобом забезпечення права на відкритий судовий розгляд. За час роботи моніторингової місії ми неодноразово переконалися, що присутність спостерігачів підштовхувала суди до вдосконалення дотримання гарантій справедливості судового розгляду та формування довіри до судочинства. Моніторинг судових процесів, який здійснюється у вигляді довгострокової програми, стає унікальним інструментом діагностики роботи ключових компонентів системи правосуддя.

Попереднє порівняння ситуації з дотриманням права на справедливий суд в Україні за першу половину 2025 р. з 2024-м роком та довоєнним періодом (2020 р.) вказує на те, що проблеми в судочинстві не зникли, лише частково змінили свій характер. Враховуючи аналіз зафіксованих нашими спостерігачами негативних тенденцій, ми бачимо необхідність продовжувати моніторинг дотримання права на справедливий суд та сформуванню детальний список основних негативних тенденцій за 2025 рік.

Антон Алексєєв

Директор IAC ISHR (Інформаційно-аналітичного центру Міжнародного товариства прав людини)

д-р Кармен Круш-Грюн

Член правління Міжнародної ради ISHR (Інформаційно-аналітичного центру Міжнародного товариства прав людини)

«Наріжним каменем демократії є незалежний поділ влади. Одне неможливе без іншого. Незалежний контроль за дотриманням справедливого судового розгляду відповідно до демократичних правових стандартів є чудовим інструментом зміцнення конституційних структур. Водночас це дає громадянському суспільству активну роль, яка є необхідною та заслуженою. А наскільки важливим для всієї України є успішний подальший розвиток реформ у сфері верховенства права, показує і той факт, що 5 із 7 умов, які ЄС висуває для набуття Україною статусу кандидата, стосуються успішного розвитку судової реформи та боротьби з корупцією».

